

‘आशमाया’ उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको

स्नातकोत्तर तह

दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नरेन्द्रप्रसाद भट्ट

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२०६४

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको एम्.ए. दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि विद्यार्थी नरेन्द्रप्रसाद भट्टले आशमाया उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा निकै मिहिनेतपूर्वक तयार पार्नु भएको हो। म उहाँको शोधपत्रप्रति सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति सिफारिस गर्दछु।

मिति : २०६४/३/

.....

शोध-निर्देशक

प्रा. घनश्याम उपाध्याय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

शोधपत्र-मूल्याङ्कन समितिको

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र नरेन्द्रप्रसाद भट्टले स्नाकोत्तर तह (एम.ए.) नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको आशमाया उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका निमित्त स्वीकृत गरिएको छ ।

.....

बाह्यपरीक्षक

.....

प्रा. घनश्याम उपाध्याय

शोधनिर्देशक

.....

प्रा. घनश्याम उपाध्याय

अध्यक्ष

विभागीय प्रमुख

मिति : २०६४/३/

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा. घनश्याम उपाध्यायज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । उहाँको समुचित सुझाव, कुशल निर्देशन र हार्दिक सहयोगले नै प्रस्तुत शोधपत्रले आज सार्थकता पाउन सकेको हो । आफ्नो महत्त्वपूर्ण र व्यस्त समयमा पनि अति सहज रूपले समय प्रदान गरी शोधपत्रमा आवश्यक परिमार्जनसहित महत्त्वपूर्ण परामर्शका लागि वहाँप्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नु भएकोमा समेत उहाँप्रति अभूँ कृतज्ञ छु । आवश्यकताअनुसारका शोधसामग्रीहरू सरल तरिकाले उपलब्ध गराउने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयलाई हृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मलाई अक्षरारम्भदेखि यहाँसम्मको शैक्षिकयात्रामा डोच्याउनु हुने मेरा श्रद्धेय बुबा गणेशदत्त भट्ट, आमा मानमतीदेवी भट्ट, दाजुहरू डम्बरदत्त भट्ट, सिद्धराज भट्ट र प्रेमराज भट्टप्रति म आजीवन ऋणी छु । स्नातकोत्तर अध्ययनको निमित्त मलाई उत्साह र प्रेरणा दिई सहज र निर्धक्क वातावरण उपलब्ध गराउने अर्धाङ्गिनी नर्मदा भट्टले लगाएको गुन म कहिल्यै बिसिन्नँ । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा विभिन्न कोणबाट सहयोग पुऱ्याउने मेरा मित्रहरू प्रणय सिंह 'मुन्ना', गीता गौतम, सन्ध्या पोखरेल, धर्म चापागाई, थानेश्वर पनेरू र गोविन्दराज उपाध्यायलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । टड्कनमा सहयोग गर्ने कृष्णगोपाल महर्जनप्रति कृतज्ञ छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष पेस गर्दछु ।

मिति : २०६४/३/

नरेन्द्रप्रसाद भट्ट
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषय-सूची

पृष्ठ

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

कतज्ञताज्ञापन

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय

१-७

१.१ शोधशीर्षक

१

१.२ शोधकार्यको प्रयोजन

१

१.३ विषयपरिचय

१

१.४ समस्याकथन

२

१.५ शोधकार्यको उद्देश्य

३

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा

३

१.७ शोधकार्यको औचित्य

६

१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन

६

१.९ सामग्री सङ्कलन र शोधविधि

६

१.९.१ व्याख्या तथा विश्लेषण

७

१.९.२ शोधपत्रको रूपरेखा

७

दोस्रो परिच्छेद : साहित्यकार डी.पी. अधिकारी र उनको साहित्यिक यात्रा

८-२०

२.१ परिचय

८

२.१.१ बाल्यकाल

८

२.१.२ शिक्षा

८

२.१.३ साहित्यमा रूचि र प्रेरणा

१०

२.१.४	लेखन र प्रकाशनको प्रारम्भ	१०
२.२	डी.पी. अधिकारीको व्यक्तित्वका विभिन्न पक्षहरू	११
२.२.१	निजी व्यक्तित्व	११
२.२.२	समाजसेवी व्यक्तित्व	११
२.२.३	राजनीतिक व्यक्तित्व	११
२.२.४	साहित्यकार व्यक्तित्व	१२
२.२.५	कथाकार व्यक्तित्व	१३
२.२.६	उपन्यासकार व्यक्तित्व	१३
२.२.७	समालोचक व्यक्तित्व	१५
२.२.८	शिक्षक व्यक्तित्व	१५
२.२.९	सम्पादक व्यक्तित्व	१६
२.३.	डी.पी. अधिकारीको समग्र साहित्यिक यात्रा र चरण विभाजन	१६
२.३.१	प्रथम चरण (२०१७-२०३२ सम्म)	१७
२.३.२	दोस्रो चरण (२०३२ सालदेखि हालसम्म)	१८
२.३.३	निष्कर्ष	१९

तेस्रो परिच्छेद : नेपाली उपन्यास परम्परा र डी.पी. अधिकारीका

	उपन्यासहरू	२१-३९
३.१	नेपाली उपन्यासको प्राथमिक काल (वि.सं. १९२७-वि.सं. १९४५)	२१
३.२	नेपली उपन्यासको माध्यमिक काल (वि.सं. १९४६-वि.सं. १९९०)	२२
३.२.१	धार्मिक-पौराणिक धारा	२३
३.२.२	नैतिक औपदेशिक धारा	२४
३.२.३	मनोरञ्जनात्मक धारा	२४

३.२.४	सामाजिक सुधारात्मक धारा	२५
३.३	नेपाली उपन्यासको आधुनिककाल (वि.सं. १९९१ देखि हालसम्म)	२६
३.३.१	पहिलो चरण	२७
३.३.२	दोस्रो चरण	२९
३.३.३	तेस्रो चरण	३०
३.३.४	चौथो चरण	३१
३.३.५	पाँचौ चरण	३३
३.४	डी.पी. अधिकारीका अन्य उपन्यासहरू	३४
३.४.१	धरती अभै बोल्दैछ ।	३४
३.४.२	युगान्तकारी	३७
चौथो परिच्छेद : 'आशमाया' उपन्यासको कृतिपरक अध्ययन		४०-६३
४.१	औपन्यासिक तत्वहरू	४०
४.१.१	कथानक	४१
४.१.२	चरित्रचित्रण	४५
४.१.२.१	आशमाया उपन्यासका पात्रको वर्गीकरण	४६
४.१.२.२	आशमाया उपन्यासका प्रमुख, पात्रहरूका चरित्रचित्रण	४९
४.१.२.२.१	आशमाया	४९
४.१.२.२.२	गुरुजू बूढो	५२
४.१.२.२.३	अन्य सहायक तथा गौण पात्रहरूको परिचय	५३
४.१.३	परिवेश	५४
४.१.४	भाषशैली	५६

४.१.५	दृष्टिविन्दु	५८
४.१.६	उद्देश्य	६०
४.१.७	निष्कर्ष	६२

पाँचौ परिच्छेद :	उपसंहार	६४-६८
------------------	---------	-------

सन्दर्भग्रन्थ-सूची		६९-७०
--------------------	--	-------